

Nowe stanowiska gatunków z rodzaju *Dactylorhiza* Necker ex Nevski (Orchidaceae) na Pobrzeżu Kaszubskim

New localities of *Dactylorhiza* species (Orchidaceae) in the Pobrzeże Kaszubskie region

MARTA KOLANOWSKA*, JUSTYNA NAUMOWICZ,
EMILIA ŚWIĘCZKOWSKA

*Katedra Taksonomii Roślin i Ochrony Przyrody, Uniwersytet Gdański, al. Legionów 9, 80-441 Gdańsk, Polska; e-mail: *martakolanowska@wp.pl (do korespondencji)*

ABSTRACT: The occurrence of the new localities of four protected and rare Polish orchid species: *Dactylorhiza baltica* (Klinge) Nevski, *D. incarnata* (L.) Soó, *D. maculata* (L.) Soó and *D. traunsteineri* (Saut. ex Rchb. f.) Soó was recorded in the „Mechelińskie Łąki” nature reserve (the Pobrzeże Kaszubskie region). Due to intensive tourist traffic near the reserve, a further monitoring of these populations seems to be necessary.

KEY WORDS: Orchidaceae, *Dactylorhiza*, the Pobrzeże Kaszubskie region

Rodzaj stoplamek (*Dactylorhiza* Necker ex Nevski), należący do rodziny storczykowatych (Orchidaceae), obejmuje zależnie od ujęcia taksonomicznego od 12 to 75 gatunków (Klinge 1898; Averanov 1990) bylin o dłoniasto podzielonych bulwach. Liście tych roślin umieszczone są na pędzie i stopniowo maleją ku górze. Skręcone o 180° kwiaty zebrane są w dosyć gęsty, wielokwiatowy kwiatostan. U nasady warzki znajduje się cylindryczna lub stożkowata ostroga. Boczne, zewnętrzne płatki okwiatu odgięte są do tyłu, pozostałe natomiast stulone są w hełm. Skierowana w dół, odróżniająca się od pozostałych elementów okwiatu, warzka jest niepodzielona do wyraźnie 3-łatkowej.

Zasięg rodzaju obejmuje Europę, pozatropikalną Azję, północną część Afryki i północno-zachodnią część Ameryki Północnej (Szlachetko, Skakuj 1996). W Polsce występuje 10 gatunków z rodzaju *Dactylorhiza*: *D. baltica* (Klinge) Nevski,

D. cruenta (O.F. Müll.) Soó, *D. fuchsii* (Druce) Soó, *D. incarnata* (L.) Soó, *D. maculata* (L.) Soó, *D. majalis* (Rchb. f.) P.F. Hunt & Summerh., *D. praetermissa* (Druce) Soó, *D. russowii* (Klinge) Holub, *D. sambucina* (L.) Soó oraz *D. traunsteineri* (Saut. ex Rchb. f.) Soó (Szlachetko 2001).

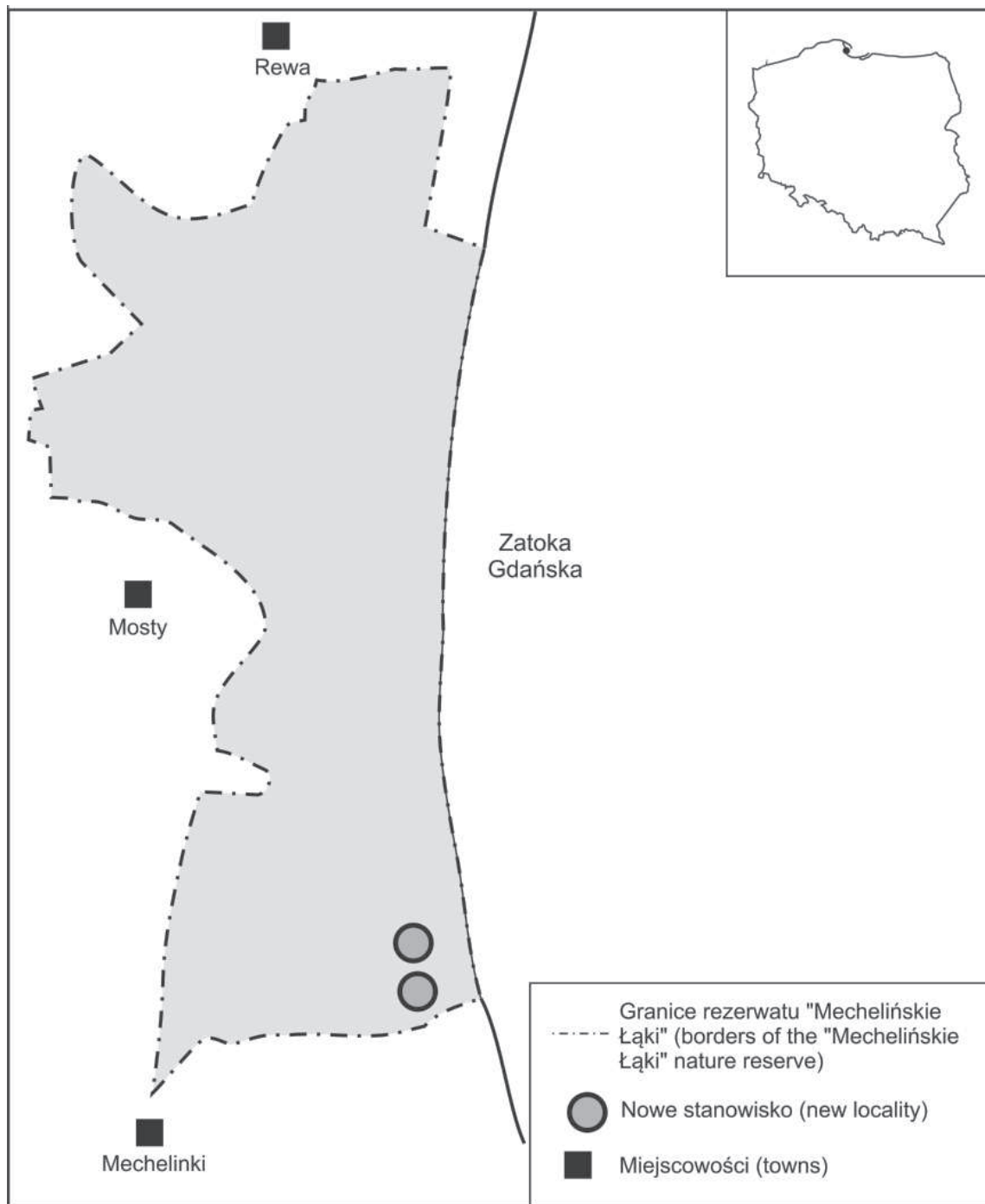
Położony w gminie Kosakowo (województwo pomorskie) rezerwat „Mechelińskie Łąki” obejmuje fragment nizin nadmorskich, które rozciągają się wzdłuż zachodniego brzegu południowej części Zatoki Puckiej, pomiędzy miejscowościami Mosty, Mechelinki i Rewa. Ochroną rezerwatową objęto teren niskiej wydmy nadzatokowej z fitocenozami psammofilnymi oraz nadmorskie mokradła z roślinnością łąkową i szuwarową wraz z występującą tam fauną i florą (Żółkoś i in. 2007).

Podczas badań prowadzonych na terenie rezerwatu „Mechelińskie Łąki” w okresie od maja do lipca 2008 roku stwierdzono istnienie stanowisk czterech gatunków z rodzaju *Dactylorhiza*, dotychczas nie podawanych z tego terenu (ryc. 1): *Dactylorhiza baltica* (Klinge) Nevski, *D. incarnata* (L.) Soó, *D. maculata* (L.) Soó oraz *D. traunsteineri* (Saut. ex Rchb. f.) Soó. Potwierdzono również obecność *Dactylorhiza majalis*. Wszystkie odnalezione gatunki podlegają w kraju ścisłej ochronie gatunkowej od 1983 (Rozporządzenie... 1983, 2004). *D. baltica*, *D. maculata* i *D. traunsteineri* narażone są na wyginięcie w skali Polski – kategoria V według Zarzyckiego i Szeląga (2006). W skali Pomorza Gdańskiego *D. baltica* uważany jest za gatunek wymierający (EN), *D. incarnata* oraz *D. maculata* mają status narażonych na wyginięcie (VU), natomiast dane dotyczące *D. traunsteineri* są niewystarczające do określenia jego ryzyka wymarcia w skali regionalnej (Markowski, Buliński 2004).

Pierwsze stanowisko znajduje się w pobliżu wejścia do rezerwatu od strony Mechelinek (ATPOL: CA59). Stwierdzono tutaj występowanie *D. baltica*, *D. incarnata* oraz *D. maculata* w płacie słonaw *Juncetum gerardi* (por. Meissner i in. 2004). Na drugim stanowisku, usytuowanym około 500 m dalej na północ (w kierunku Rewy), stwierdzono występowanie *D. baltica*, *D. incarnata* oraz *D. traunsteineri* w zbiorowisku trawiasto-turzycowym na płytkim podłożu piaszczystym (por. Meissner i in. 2004).

W roku 2008 oszacowano liczebność populacji poszczególnych gatunków z rodzaju *Dactylorhiza* i na tej podstawie zaklasyfikowano każdą z nich do jednej z czterech klas obfitości: klasa I – powyżej 100 osobników, klasa II – od 50 do 100 osobników, klasa III – od 10 do 50 osobników i klasa IV – poniżej 10 osobników (tab. 1). Na obu stanowiskach zdecydowanie dominował stoplamek szerokolistny, który jest jednym z najbardziej rozpowszechnionych krajowych storczyków (Sporek, Sporek 2009). Obecność *D. traunsteineri* zarejestrowano wyłącznie na stanowisku drugim, gdzie odnaleziono niewielką, liczącą zaledwie sześć osobników populację tego gatunku.

Podczas monitoringu prowadzonego w latach 2009 i 2010 potwierdzono obecność wszystkich gatunków na obu stanowiskach. Ponadto, zaobserwowano wzrost liczebności populacji *Dactylorhiza baltica*, *D. incarnata* oraz *D. majalis*, jednak ze względu na brak wyraźnych przekształceń siedliskowych, należy uznać iż są to wyłącznie zmiany fluktuacyjne.



Ryc. 1. Rozmieszczenie nowych stanowisk gatunków z rodzaju *Dactylorhiza* na terenie rezerwatu „Mechelińskie Łąki”.

Fig. 1. Distribution of new localities of *Dactylorhiza* species in the “Mechelińskie Łąki” nature reserve.

Opisywane stanowiska znajdują się na terenie objętym ochroną rezerwatową, lecz duże nasilenie ruchu turystycznego i związane z tym częste akty niszczenia flory rezerwatu, skłaniają do objęcia odnalezionych populacji monitoringiem w kolejnych latach.

Tab. 1 Klasy obfitości populacji gatunków z rodzaju *Dactylorhiza* odnalezionych w rezerwacie „Mechelińskie Łąki”: I – powyżej 100 osobników; II – od 50 do 100 osobników; III – od 10 do 50 osobników; IV – poniżej 10 osobników.

Tab. 1 Abundance classes of populations of species of the genus *Dactylorhiza* found in the „Mechelińskie Łąki” Nature Reserve: I – above 100 specimens; II – from 50 to 100 specimens; III – from 10 to 50 specimens; IV – less than 10 specimens.

Gatunek (Species)	Klasa obfitości populacji (Abundance class)	
	stanowisko 1 (locality 1)	stanowisko 2 (locality 2)
<i>Dactylorhiza baltica</i>	IV	IV
<i>Dactylorhiza incarnata</i>	III	–
<i>Dactylorhiza maculata</i>	III	IV
<i>Dactylorhiza majalis</i>	II	II
<i>Dactylorhiza traunsteineri</i>	–	IV

Podziękowania

Dziękujemy Panu prof. dr hab. Dariuszowi L. Szlachetko oraz Pani dr Julicie Minasiewicz za pomoc w oznaczeniu roślin, a także Pani dr Katarzynie Żółkoś za pomoc w oznaczeniu zbiorowisk roślinnych rezerwatu.

Literatura

- AVERYANOV L. V. 1990. A review of the genus *Dactylorhiza*. – W: ARDITTI J. Orchid biology. Reviews and perspectives. V. Timber Press, Portland, s. 159-206.
- KLINGE J. 1898. *Dactylorchids, orchids subgeneris, monographiae prodromus*. – Acta Horti Petropol. 17: 145-201.
- MARKOWSKI R., BULIŃSKI M. 2004. Ginące i zagrożone rośliny naczyniowe Pomorza Gdańskiego. Endangered and threatened vascular plants of Gdańskie Pomerania. – Acta Bot. Cassub., Monogr. 1: 1-75.
- MEISSNER W., ŻÓŁKOŚ K, STASZEK W., BLOCH-ORŁOWSKA J., BŁAŻUK J. 2004 (mscr.). Plan ochrony rezerwatu „Mechelińskie Łąki”. Opracowanie wykonane na zlecenie Wydziału Ochrony Środowiska i Rolnictwa Pomorskiego Urzędu Wojewódzkiego w Gdańsku. Gdańsk
- Rozporządzenie Ministra Leśnictwa i Przemysłu Drzewnego z dnia 30 kwietnia 1983 r. w sprawie wprowadzenia gatunkowej ochrony roślin. – Dz. U. Nr 27, poz. 134.
- Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 9 lipca 2004 r. w sprawie gatunków dziko występujących roślin objętych ochroną. – Dz. U. Nr 168, poz. 1764.
- SPOREK M., SPOREK K. 2009. Introdukcja kukułki szerokolistnej *Dactylorhiza majalis* (Rchb.) P.F. Hunt & Summerh. w Parku Krajobrazowym Góry Opawskie. – Chemia-Dydaktyka-Ekologia-Metrologia 14(1-2): 65-68.
- SZLACHETKO D. L. 2001. Flora Polski. Storzycyki. Multico, Warszawa, 168 ss.
- SZLACHETKO D. L., SKAKUJ M. 1996. Storzycyki Polski. Wydawnictwo „Sorus”, Poznań, Wyd.1, 248 ss.

- ZARZYCKI K., SZELĄG Z. 2006. Red list of the vascular plants in Poland. Czerwona lista roślin naczyniowych w Polsce. – W: MIREK Z., ZARZYCKI K., WOJEWODA W., SZELĄG Z. (red.). Red list of plants and fungi in Poland. Czerwona lista roślin i grzybów Polski. W. Szafer Institute of Botany, Polish Academy of Sciences, Kraków, s. 9-20.
- ŻÓŁKOŚ K., BLOCH-ORŁOWSKA J., MARKOWSKI R. 2007. Szata roślinna terenu rezerwatu „Mechelińskie Łąki” w warunkach stałej antropopresji. – Acta Bot. Cassub., 6: 107-120.